

OLIV TA'LIMDA MUSTAQIL ISHLASHGA O'RGATISHGA DOIR TOPSHIRIQLAR, TARKIBI VA UNING QO'LLANILISHI

Ganiyev Salamat Tursinbaevich

Qoraqalpog' davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14532900>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'limda talabalarni auditoriya darslaridan tashqari mustaqil ishlashga o'rgatish va mustaqil ishlashlari uchun topshiriqlar, vazifalar banklari haqida to'liq ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar. ijtimoiy, didaktik, psixologik va tarbiyaviy.

TASKS FOR TRAINING INDEPENDENT WORK IN HIGHER EDUCATION, THEIR COMPOSITION AND APPLICATION

Abstract. This article provides complete information about the banks of tasks and tasks for training students in independent work outside classroom lessons and for their independent work in higher education.

Keywords. social, didactic, psychological and educational.

ЗАДАЧИ, СОСТАВ И ЕГО ПРИМЕНЕНИЕ ПРИ ПОДГОТОВКЕ К САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В данной статье представлена полная информация об обучении студентов самостоятельной работе в вузе, а также о заданиях и банках задач для самостоятельной работы.

Ключевые слова. социальные, дидактические, психолого-педагогические.

Kirish. Oliy ta'limda talabalarni mustaqil faoliyatga yo'naltirish faqatgina o'qitish jarayoni bilan bog'liq masala emas. Buni yuqoridagi tadqiqot natijalari va ularning tahlillari ham ko'rsatib turibdi. Bu ko'plab omillarga, xususan, professor-o'qituvchilarning kom petentsiyasiga, ilg'or pedagogik texnologiyalarga, o'quv yuklamasiga, ax borot ta'minotiga, akademik xizmat ko'rsatish salohiyatiga, nazorat qilish mexanizmlari va boshqa jihatlariga ham bog'liq masala. Shu boisdan ham bo'lg'usi kadrlarning zamon talablariga muttasil tarzda moslashib borishi, ularni taraqqiyotning chinakam drayverlariga aylanishi oliy ta'lim muassasalarida talabalarning mustaqil ishlarini samarali tashkil qilish hamda nazorat qilishga kompleks yondashishni, bu borada xorijiy tajribaning ilg'or yutuqlaridan ijodiy foydalanishni talab etadi. Biz yuqorida buning ayrim jihatlarini ko'rsatib o'tdik.

Shuningdek, oliy ta'limni yangi sifat bosqichiga olib chiqish har bir oliy ta'lim muassasasi rahbariyatiga o'zida mavjud bo'lgan muam molarini ilmiy asosda o'rganish, tahlil etish va tegishli chora-tadbirlarni ishlab chiqish vazifasini qo'yadi. Biz mazkur tadqiqotda Respublikadagi davlat mulkchiligi asosida faoliyat yuritayotgan oliy ta'lim muassasalarida talabalarni mustaqil faoliyatga tayyorlash jarayonini umumiy holatda tadqiq etdik. Biroq har bir oliy ta'lim muassasasi o'ziga xos shart-sharoitga hamda faoliyat yo'nalishiga ega. Shu boisdan ham bizning o'rganishlarimizdan tashqarida qolgan ba'zi o'ziga xos jihatlar ham borki, ular alohida holatda ayrim oliy ta'lim muassasalarining ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan bo'lishi mumkin. O'z navbatida, ushbu muammolar har bir oliy ta'lim muassasasida o'ziga xos chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqishni ham taqozo etadi [1].

Jumladan, “O‘zbekiston tarixi” fanidan jami 870 soat yuklamaning 390 soati auditoriyada bajarishga mo‘ljallangan bo‘lib, uning qolgan qismi – yarmidan ko‘pi, ya’ni 480 soati mustaqil ta’limga ajratilgan.

Jumladan, namunaviy dasturda quyidagilar mustaqil ta’lim topshiriqlari berilgan:

1. O‘rta Osiyoning ibtidoiy davri tarixiga oid adabiyotlar bibliografiyasi ro‘yxatini tuzish.
2. O‘rta Osiyodagi ilk paleolit davri ibtidoiy manzilgohlari xaritasini tuzish.
3. O‘rta Osiyodagi o‘rta paleolit davri ibtidoiy manzilgohlari xaritasini tuzish.
4. O‘rta Osiyodagi so‘nggi paleolit davri ibtidoiy manzilgohlari xaritasini tuzish.
5. O‘rta Osiyodagi mezolit davri ibtidoiy manzilgohlari xaritasini tuzish.
6. O‘rta Osiyodagi neolit davri ibtidoiy manzilgohlari xaritasini tuzish.
7. O‘rta Osiyodagi eneolit davri ibtidoiy manzilgohlari xaritasini tuzish.
8. O‘rta Osiyodagi bronza davri ibtidoiy manzilgohlari xaritasini tuzish.
9. O‘rta Osiyolik mashhur arxeologlar haqida biografik ma'lumotlar to‘plash.
10. O‘rta Osiyodagi ibtidoiy tasviriy san'at asarlari bo‘yicha albom to‘plash.
11. Har bir mavzuga oid adabiyotlar ro‘yhatini tuzish.
12. O‘zbekiston Davlat tarixi muzeyining ekspozitsiyalarini o‘rganish.
13. Milliy qahramonlar To‘maris, Shiroq va Spitamen haqida tarixiy esse yozish.
14. Aleksandr Makedonskiyning harbiy yurishlari xaritasini chizish.
15. Internet sahifalaridan Aleksandr Makedonskiyning O‘rta Osiyoga yurishiga oid materiallar to‘plash.

Ko‘rinib turgani kabi mustaqil topshiriqlarning aksariyati xarita tuzishga yo‘nalatirilgan. Bu Talabani zeriktiradi.

Darturda keltirilgan quyidagi mustaqil ta’lim topshiriqlari o‘zini oqlamaydi:

55. Buxoro xonligida er egaligi shakllari.
56. Buxoro amirligida saroy unvonlari va mansablari.
57. Qo‘qon xonligida saroy unvonlari va mansablari.
58. Qo‘qon xonligida harbiy-ma'muriy mansablar va unvonlar.
59. Qo‘qon xonligida diniy unvon va mansablar.
60. Xiva xonligida oliy dorojali saray unvonlari va mansabdari.

Mazkur topshiriqlar chegarasi, yechimi mavjud bo‘lgan natijali topshiriq emas, mustaqil ta’lim topshiriqlari referat mavzularidan farq qilishi zarur.

O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarining zamonaviy amaliyotida talabalarning mustaqil ishi samaradorligini oshirish uchun turli usul va usullardan foydalaniladi. Tarix fanlarini o‘qitishda ular orasida quyidagilarni ta’kidlash mumkin: talabalarga mustaqil ish usullarini o‘rgatish; talabalarning bilim faoliyatini o‘z-o‘zini tartibga solishni shakllantirish; kelgusi o‘quv va kasbiy faoliyat uchun o‘quv materiallarini o‘zlashtirish zarurligini namoyish etish orqali mustaqil ishni rag‘batlantirish; TMI uchun vazifalarni farqlash va individuallashtirish; barqaror ijobiy faoliyatni shakllantirish bilishga munosabat; TMIning uslubiy ta’minoti; TMI uchun turli xil vazifalar; TMI majburiy nazoratini tashkil etish; TMI natijalarini tabaqalashtirilgan baholash; didaktik imkoniyatlarga ega kompyuter texnologiyalaridan foydalanish, TMIning juft va kichik guruhli shakllari va usullarini joriy etish va boshqalar.

Kredit texnologiyasi sharoitida tarixchi talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish

Ma'ruza rejasi:

1. Kredit texnologiyasi sharoitida tarixchi talabaning mustaqil ishi ta'limning asosiy shakli sifatida;
2. Tarixchi talabalarning mustaqil faoliyatini tashkil etishga qo'yiladigan talablar. Uni tashkil etish texnologiyasi;
3. o'qituvchi rahbarligida talabaning mustaqil ishi;
4. Pedagogik faoliyatda repetitorlik;
5. Portfel talabalarning mustaqil ishdagi yutuqlari va ularini baholash shakli sifatida.

Mamlakatimizda kredit ta'lim tizimini joriy etishning birinchi tajribasi shuni ko'rsatdiki, kredit tizimidan foydalangan holda o'quv jarayonini tashkil etishning asosiy vazifalaridan biri bu "talabaning (TMI) mustaqil ishining rolini kuchaytirish, uning ahamiyati shubhasizdir, chunki kredit tizimining hajmini oqilona qisqartirish. Auditoriya darslari va mustaqil ish uchun e'tibor" o'z-o'zini ta'lim va o'z-o'zini rivojlantirish, erkin tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini uchun talabalarning qobiliyatlarini rivojlantirishga hissa qo'shadi [2].

Muhokama. Hozirgi kunda amalga oshirilayotgan oliy ta'limni isloh qilish tabiatan o'rganish paradigmasidan ta'lim paradigmasiga o'tish bilan bog'liqdir. Bugungi kunda bo'lajak mutaxassislarni uzluksiz ta'lim va o'z-o'zini tarbiyalashga tayyorlash, ularning bilimlarini mustaqil ravishda olish va to'ldirish, turli xil ma'lumotlar oqimini mohirlik bilan va tezda boshqarish zarurligini shakllantirish dolzarbdir: texnik, ma'lumotnoma, ilmiy. Bunga talabalarning mustaqil ishlari orqali erishish mumkin. Talabalarning mustaqil ishining rolini kuchaytirish universitetda o'quv jarayonini tashkil etishni tubdan qayta ko'rib chiqishni anglatadi, bu o'rganish qobiliyatini rivojlantirish, talabaning o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyatini shakllantirish, olingan bilimlarni ijodiy qo'llash, moslashish usullari zamonaviy dunyoda professional faoliyatga.

"O'zbekiston tarixi" fanidan mustaqil ta'lim topshiriqlari quyidagi mazmunda bo'lishi maqsadga muvofiqdir:

1. XX asrning 80-yillari so'ngida O'zbekistonda siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy muammolar va ularning bugungi holatini qiyoslab, infografika shakliga keltirish.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyaning qabul qilinishi, takomillashtirilish sababalari va uning tarixiy ahamiyati haqida publisistik maqola, nutq, ilmiy maqola tayyorlash.
3. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy urf-odatlar, qadriyatlar va an'analarning qayta tiklanishi haqida videorolik tayyorlash.
4. Mustaqillik yillarida davlat boshqaruvi tizimida amalga oshirilgan islohotlar xronologiyasini infografika shakliga keltirish.
5. Respublikada aholini ijtimoiy muhofaza qilish va sog'liqni saqlash tizimida olib borilgan ishlarning tarixiy ahamiyatini intervyu shaklida ifoda qilishga tayyorlanish.
6. Qishloq xo'jaligi va sanoat sohasidagi eng muhim o'zgarishlar haqida audionutq tayyorlash.
7. O'zbekiston va YUNESKO munosabatlari haqida esse yozish.

8. Tarixiy shaharlar (Buxoro, Samarqand, Marg'ilon, qarshi, Toshkent, Xiva, Shahrisabz) yubileylarining xalqaro miqyosda keng nishonlashining tarixiy ahamiyatini ochib beruvchi Fotoalbom (izohi bilan) tayyorlash.

9. Toshkent – Islom madaniyati poytaxti deb e'lon qilinishining mazmuni va mohiyati mavzusida Referat tayyorlash.

10. 2017 yilda O'zbekistonda keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar dasturini qabul qilinishi va uning ahamiyati haqida hisobot tayyorlash.

11. O'zbekiston Respublikasida har bir tuman va shaharlarda Prezidentning xalq qabulxonalari ochilishi va uning tarixiy ahamiyati mavzusida publisistik maqola tayyorlash.

12. Beshta tashabbus va uning yuksak ma'naviy madaniyatni ta'minlashdagi o'rni mavzusida esse yozib kelish.

13. Mustaqillik yillarida qurolli kuchlar, ichki ishlar va davlat xavfsizlik tizimidagi islohotlar haqida xronologik ma'lumot tayyorlash.

14. Respublikada masofaviy ta'limning rivojlanishi va bu sohada olib borilgan kompleks chora tadbirlarni grafik-sxemalarda ifodalash.

15. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoevning keng miqyosli iqtisodiy islohotlari va uning mazmunini ifoda qiluvchi infografika tayyorlash.

16. O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish chora tadbirlari mavzusida intervyu uchun axborot-ma'lumot tayyorlash.

17. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha 2017 - 2021 yillarga mo'ljallangan harakatlar strategiyasi ijrosi bo'yicha hisobot-ma'lumot tayyorlash.

18. O'zbekistonda "Obod qishloq" davlat dasturi - qishloq axolisining turmush darajasini yaxshilash va ularni ish bilan ta'minlash masalalari mavzusida esse yozish.

19. O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati va uning mazmun mohiyati mavzusida ilmiy maqola yozish.

20. O'zbekistonda ko'ppartiyaviylik tizimining shakllanishi va uning ahamiyati haqida 10 minutlik videonutq tayyorlash.

21. O'zbekistonda oliy ta'lim sohasida olib borilgan islohotlar va uning istiqbollari haqida gazetaga maqola tayyorlash.

22. O'zbekistonda turizmni rivojlantirish va uning istiqbollari haqida taqdimot tayyorlash

23. O'zbekistonning BMT bilan hamkorligi haqida hisobot-ma'lumotnoma tayyorlash.

24. O'zbekistonning Evropa Ittifoqi mamlakatlari bilan istiqbolli hamkorligi mavzusida sxema-grafik ma'lumot tayyorlash.

25. O'zbekistonning MDHdagi o'rni va mavqeining oshib borishi haqida multimediali ma'lumot tayyorlash.

26. O'zbekistonning mintaqada tinchlik va barqarorlikni ta'minlash borasidagi siyosati. O'zbekistonning mintaqadagi geosiyosiy va geoiqtisodiy o'rni haqida infografika tayyorlash.

27. O'zbekistonning SHHT bilan xamkorlik munosabatlari haqida tahliliy-axborot tayyorlash.

28. Sh.M. Mirziyoevning 2021 yilda BMT Bosh Assambleyasining 76 sessiyasidagi nutqi va uning mazmuni.

29. Tadbirkorlikni jadal va yanada keng rivojlantirish uchun barcha sharoitlarni yaratish-eng muhim vazifamizdir" O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning mamlakatimiz tadbirkorlari bilan ochiq muloqot shaklidagi uchrashuvida so'zlagan nutq haqida glossariy tuzish.

Talabalarning mustaqil ishlari ko'plab olimlar tomonidan o'rganiladi. Demak, N. Umarova mustaqil ishlarni bir necha aspektlarda ko'rib chiqadi: ijtimoiy, didaktik, psixologik va tarbiyaviy. U haqli ravishda oliy ta'limning vazifasi, avvalo, talabalarni o'z bilimlarini mustaqil to'ldirishga va takomillashtirishga o'rgatishdan iborat ekanligini ta'kidlaydi. SHuning uchun mustaqil ish orqali universitet oldida turgan ijtimoiy muammo - talabalarni o'qishga o'rgatish hal etiladi.

Didaktik jihatdan mustaqil ish bilim, ko'nikma va malakalarni egallashning asosiy usullaridan biri hamda ta'limning tashkiliy shakllaridan biri vazifasini bajaradi.

Psixologik jihatdan talabaning mustaqil ishi, avvalambor, bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni mustaqil egallashga qaratilgan bilim jarayonlari tizimidir. Bundan tashqari, mustaqil ish talabaning bilim va ijodiy qobiliyatlarini ro'yobga chiqarishning asosiy vositalaridan biridir.

Mustaqil ishning tarbiyaviy roli shundan iboratki, u bo'lajak mutaxassisning shaxsiy fazilatlarini tarbiyalashning faol vositasi hisoblanadi [3].

E.L.Belkin talabalar mustaqil ishining pedagogik asoslarini belgilaydi [4], V. A. Belovolov va S. P. Belovolovalar talabalar mustaqil ishini tashkil etish va mazmuni masalalarini ko'rib chiqadilar [5].

Xulosa. Tarix o'qitish metodikasida o'quv topshiriqlaridan foydalanishning mavjud holati, xususan, oliy o'quv yurtlarida tarix o'qitish metodikasi mashg'ulotlarida bo'lajak tarix o'qituvchilarini tayyorlashga mo'ljallangan o'quv mashg'ulotlarida savol va topshiriqlarning berilishi tahliliy o'rganildi, shuningdek, keyingi yillarda o'quv topshiriqlarini takomillashtirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarni umumlashtirib, munosabat bildirish maqsadga muvofiqdir.

REFERENCES

1. Маматкулов С. Мустақил таълим: тадқиқот, хорижий тажриба ва тавсиялар [Матн] : методик қўлланма / С. Маматкулов. – Тошкент: “Sano-Standart”, 2023. – 32 б.
2. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций. Учебное пособие. - М.: Прометей, 1992. - 528 с.
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. / Под ред. М. 2002.
4. Пидкасистого П.И. Педагогика /Под ред.. - М., 1998.
5. Педагогика. Курс лекций./ Кафедра педагогики КазНПУ им.Абая, Алматы: Нурлы Алем, 2003. – 368 с.